

Å forebygge ulvedrap^{1,2}

Paul Larsson, Professor, Politihøgskolen i Oslo

Abstract

This article deals with the prevention of the illegal hunting of wolves in Norway and is based on research conducted between 2016 and 2019. The main actors are the local police and the rangers / guards of the Norwegian Environmental Protection Agency (NEPA). Resources used on wildlife crimes by the local police are limited. Most of the surveillance of poaching is done by NEPA guards. Strategies for preventing poaching have not been well-developed. Prevention is incorporated in the routine daily activities of the guards. General surveillance is a central element. Much of what has been done can be labelled situational crime prevention and there are elements of routine activities theory reflected in the practice. There are hot spots (locations of wolf packs) that are patrolled at times of heightened risk (January through March). Police and the rangers often patrol these areas in uniformed cars and use other ways of signalling their appearance. Information and dialog with locals and hunters are important elements of the preventive effort. Since wildlife crime is linked to open conflicts between locals, but also to conflicts between locals and representatives for the central authorities, there have been attempts at conflict resolution and mediation. Knowledge concerning the effects of these measures is limited since there have been no follow-up evaluations of these activities.

Keywords

Wildlife crimes, preventing poaching, policing rural crimes.
Miljøkriminalitet, forebygging av illegal ulvejakt, rural polisier virksomhet.

1. Title in English: Preventing poaching of wolves.
2. Betegnelsen ulvedrap benyttes av Økokrim i deres arbeide med å etterforske saker hvor ulv er avlivet. Artikkelen bygger på intervjuer med ansatte innen politiet og Statens naturoppsyn (SNO) over årene 2016 til 2018. Det er 16 intervjuede, 9 fra politiet og 7 fra SNO samt flere samtaler med ansatte i rettsvesenet om tematikken. Geografisk dekker undersøkelsen primært Hedmark og Akershus. Dette utgjør majoriteten av de som har arbeidet direkte med problematikken i politiet og SNO. Snøballmetoden ble brukt og det var få navn som ble nevnt som aktuelle foruten de som ble intervjuet. Intervjuene skjedde stort sett på arbeidsstedet til vedkommende. Det var halvstrukturerte intervjuer utført av undertegnede selv. Noen av de intervjuede ble kontaktet flere ganger. Videre bygger den på foreliggende materiale fra dommer, rapporter og annet. Prosjektet mottok støtte fra Norges forskningsråd og skjedde i samarbeid med Olve Krange og Ketil Skogen ved NINA. Takk til Lars Korsell for kommentarer.

Jeg pleide å møte opp i full uniform på folkemøter (om ulv). For å være tydelig på hva som er lov og ikke lov. (Pensjonert politibetjent)

SNO bedriver forebygging ved at de aktivt er ute og holder på med tilsynsarbeid, ved at de spaner og kartlegger rovdynene. (Oppsynsmann W)

Utsagnene over illustrer noe av bredden i hva som oppfattes som forebyggende innsats mot illegal jakt på ulv. De viser at den polisiære aktiviteten er fordelt på flere aktører, hvor de viktigste er Statens naturoppsyn (SNO) hvor lokale rovviltkontakter³ spiller en viktig rolle, politiet lokalt og sentralt (Økokrim). Ut over dette er det en rekke tilsyn⁴ både private og offentlige som utfører oppsynet ute i skog og mark. Grensene mellom politiets og SNO sin myndighet kan tidvis være noe uklare.

»Statens naturoppsyn (SNO) og politiet er hovedaktørene i oppsyn og kontroll av jakt og fiske. De to etatene opptre i stor grad med overlappende myndighet. Politiet er gitt kontrollmyndighet på flere av naturforvaltningens områder og mange av SNOs ansatte har begrenset politimyndighet. Begge etater har ansvar for å forebygge miljøkriminalitet, og har en lovfestet gjensidig samarbeidsplikt.«⁵

Omfanget og skadevirkningene av illegal jakt på ulv er dokumentert i Norge og våre naboland (Larsson 2020). Mye av oppmerksomheten innen forskningen og den offentlige debatten har handlet om behovet for å etterforske og straffeforfølge illegal jakt. Det andre sporet, å forebygge, har blitt viet mindre interesse. Unntak finnes, som Hansen et. al. (2021) og svenske BRÅ sin rapport fra 2007. Denne artikkelen vil løfte frem forebyggingen som skjer fra politiets og SNO sin side med eksempler. Økokrim er mindre aktive på det forebyggende feltet og behandles ikke her. Det er flere grunner til at forebygging er interessant. Mye av aktiviteten på feltet kan synes lite strategisk, den bygger knapt på analyser av problemene og deres årsaker eller på den omfattende litteraturen om forebygging. Det betyr ikke at innsatsen er feilslått, mye av hva som utføres i praksis stemmer godt med kjente tilnærminger. Det finnes en betydelig kreativitet ute i feltet vi kan lære av. På den annen side viser gjennomgangen at det finnes tilnærminger som bør prøves ut i praksis.

Illegal ulvejakt har noen særtrekk. Det er lovbrudd som oftest anmeldes av kontrollørene selv. Publikum kan tipse om forhold som vekker mistanke, men det er sjelden de anmelder. Sakene må oftest spores opp. De skjer vanligvis langt unna der hvor folk ferdes. Det er typisk rural kriminalitet (Donnermeyer

3. Rovviltkontakten er en bistilling. »Arbeidet som lokal rovviltkontakt er et bierverv eller bistilling til annen hovedinntekt. Arbeidet er utpreget selvstendig og arbeidstiden vil være hendelsesstyrt, varierende og avhengig av behov.« (fra Stillingsannonse Miljødirektoratet 2021)
4. Eksempelvis har fjellstyrer, bygdeallmenninger, store private skogeiere og Statskog sine egne folk ofte med begrenset politimyndighet.
5. Referatet er fra SNO sine tidligere websider. Disse er de siste årene gjort om og plassert under Miljødirektoratets websider.

2016, Vestad 2021). Nyere studier har vist at landsbygda ikke er så fredelig som det ofte har blitt hevdet og at det kan eksistere alvorlige konflikter (Mawby og Yarwood 2011). Med sentraliseringen av politiresurser er politidekningen i mange områder av landet lav. Det mest fremtredende forholdet ved illegal ulvejakt er den sterke graden av konflikt og motsetninger i syn på lovbruddets alvorlighetsgrad (Krangle og Skogen 2020). Norsk Høyesterett⁶ fastslo i 2016 at organisert illegal ulvejakt er et alvorlig lovbrudd, samtidig som flere åpenlyst i lokalmiljøer, media og via sosiale medier støtter jegerne. Det er relativt steile fronter, reaksjonene på å hevde ulvens rett til liv i norsk natur kan være harde, samtidig som legal jakt vekker sterke følelser hos ulvens venner.

Tid og sted

Clarke (1995) fremhever betydningen av å redusere mulighetene for at lovbrudd begås. Det kan skje på ulike vis. Det kan være å øke kontrollen og overvåkingen av steder man vet lovbrudd jevnlig begås. Områder kan sikres fysisk, overvåkes på ulikt vis som ved økt tilsyn eller bruk av kameraer. Rutineaktivitetsperspektivet⁷ understreker at tid og sted påvirker sannsynligheten for at gjerningsmenn møter offer. Forebygging bør derfor spisses slik at man best motviker at dette skjer.

Sted og tid er blant de mest sentrale faktorene innen forebygging av illegal ulvejakt. Den er konsentrert til visse tider av året, særlig når det er sporsnø eller i forbindelse med annen jakt. Det er farlig å være ulv rundt elgjakta på høsten. Det felles også ulv utenom disse tidene, eksempelvis streifere som skytes om sommermånedene, men den illegale jakten har likevel en klar tidsrytme. Den er heller ikke tilfeldig spredd ut over landet. Den mest konsentrerte illegale jakten skjer i ulvesonen⁸ eller i dens omland. Mest utsatt er kjente ulverevir. Både politiet og SNO tar hensyn til disse hot spots og tidspunkter i deler av sitt forebyggende arbeide. Det finnes lite skriftlig materiell som behandler forebygging av illegal ulvejakt. Et unntak er en intern-rapport fra Statens naturoppsyn (2014). Der beskrives et knippe målrettede strategier og tiltak:

»Innsats og strategi kan oppsummeres i følgende punkter:

- Innsats gjennom hele året i de mest utsatte områdene.
- Oppsyn og kontroll i bestemte perioder i kjente ulverevir, også i forbindelse med oppsyn i verneområder og annen feltaktivitet i området.

6. HR-2016-01857-A, (sak nr. 2016/779)

7. Mer fylldig presentert under.

8. Ulvesonen ble opprettet som et forlik som en forvaltningssone for ulv. Den har blitt noe justert opp gjennom tiden, men strekker seg fra Engerdal / Trysil midt i tidligere Hedmark, sørover på østsiden av Glomma ned i Akershus, Østfold og Oslo.

- Styrke den felles innsatsen med politiet med aksjoner ved konkrete mistanker om ulovlig felling. Slike aksjoner ledes av politiet.
- Feltinnsats med sporing og oppsyn ved nyetableringer, særlig når det er konstatert eller mistanke om nye innvandrere (finsk/russiske).
- Oppfølging av forvaltningsmerkede ulver og feltinnsats ved nymerking.
- Fokus mot ulovlig jakt ved oppsyn med annen jakt (inkl. lisensjakt/kvotejakt)« (SNO 2014, s. 7)

Her beskrives oppsyn av »hot spots« som utsatte områder og ulverevir. Det er i forbindelse med ulverevirene mye av den illegale jakten skjer. Blant disse er det noen som synes særlig hardt belastet av illegal jakt, hvor registrerte individer forsvinner av uforklarlige grunner. Det ryktes ofte om jakt i disse områdene og mistenkelig aktivitet registreres, så det er god grunn til å følge dem opp. Ikke bare har man hot spots, en har også tidspunkter hvor det jaktes mye. Det er ofte i forbindelse med sporsnø at det jaktes ulv på organisert vis.⁹ Det nevnes også to andre momenter, det ene er opp mot særskilte individer som genetisk viktige innvandrere og det andre ved merking av ulv. I slike tilfeller følger man ofte dyrene tett, noe som også har dokumentert illegal jakt. I forebygging terminologi kan en si at en setter en vokter på objektet.

Det er risikabelt å være rovdyr i forbindelse med jaktperioder hvor det tidvis felles streifende dyr. En grunneier instruerte jegerne *ser dere noe ulv så skyt!* Han visste ikke at en av dem var politimann.¹⁰ Eksemplet er langt fra enestående, vi kjenner lignende historier hvor skogeiere har oppfordret til å skyte ulv i forbindelse med jakt.

Å spisse den forebyggende aktivitet, ved tilsyn, opp mot disse stedene og tidspunktene kan sies å være en form for strategisk forebygging av situasjonell art. Følgende er et godt eksempel på målrettet innsats fra SNO sin side: «Vi må ut når det kommer snø i reviområdene, viktig med tidlig påvisning av evt. Ynglinger. [] Vi kan redusere vår aktivitet på sommerturene med kjøring på vei, og heller sette inn større bemanning over lengre tid når det kommer snø.» (op.cit.)

SNO har utviklet opplegg mot *sted*, mot *tid* og mot identifiserte *offer*, men har man innsats rettet mot antatte *gjerningsmenn*? Oppfølging av antatte gjerningsmenn er et mer sensitivt tema. Det betyr at man peker ut noen som kan antas å være potensielle lovbrøttere og at det settes av ressurser på å følge dem opp. Ofte brukes ressurser på mer generelle opplegg som antas å ha en forebyggende effekt, som å møte på folkemøter, gå ut i media med mer generell informasjon eller oppsøke jegerlag eller lokale Jakt og fiske

9. Et unntak er bruk av forgiftet åte som brukes året rundt. Man har noen slike saker fra Norge hvor personer er dømt for det (Larsson 2020).

10. Interessant er at ingen av jegerne har anmeldt dette, selv om to av dem er politi i mine data.

foreninger. Både politiet og SNO utfører den type informasjonsarbeid, som vi skal komme tilbake til.

Det finnes likevel gode grunner til å snevre inn gruppen av potensielle gjerningsmenn. Selv om det finnes noen ulike former for illegal jakt (Larsson 2020) så er det likevel klart at det ikke er blant opprørte sauebønder en finner flest som skyter ulv ulovlig, men blant jegere.¹¹ Det er nok heller ikke jegere flest, men en mindre gruppe blant jegerne. Mye kan tyde på at det er de som tidvis »tar loven i egne hender« (BRÅ 2005). Skogen og Krange¹² fant i sine undersøkelser at jegere ikke hadde mer negative holdninger til rovdyr enn folk flest (Krange og Skogen 2020). En ser også i forbindelse med de sakene en har hatt i Norge og Sverige at de som siktes for illegal jakt ofte har begått andre jakt- eller våpenrelaterte lovbrudd. Det er derfor viktig å påpeke at det er betydelige forskjeller innen jegergruppen.

Svenske BRÅ konkluderer slik på spørsmålet om hvem det er som skyter ulv illegalt: »Ser vi till de meddelade domarna, oavsett om de är fällande eller friande, är gärningspersonerna jägare, markägare eller renskötare.« (BRÅ 2007, s. 172) En politimann i Østerdalen påpekte de regionale forskjellene når det gjelder illegal jakt i nord og sør i Hedmark. »Ulv og husdyr hører ikke sammen her oppel!« mens ulven ses som mer problematisk opp mot elgjakt sør i fylket. Ulv i et jaktområde kan medføre at folk ikke ønsker å jakte der og at man ikke vil bruke hund. Dette medfører tap for skogeiere som leier ut områdene til jakt. »Sauebøndene er ikke problemet, men mange bruker konfliktene til eget formål« opplyser en kilde i SNO. Bøndene som lider tap av husdyr beskrives som rasjonelle: »De er ute etter å få erstatning for tap. De er vanligvis pragmatiske.« I ulvesonen finnes det lite dyr på beite og tapene er små, likevel brukes sau ofte som forklaring på motstanden. Mye tyder på at denne forklaringen nok ikke stemmer helt, men i stedet er et vikarierende motiv¹³ (Skogen 2016). Det er jerv og gaupe som tar mest sau, mens mer enn 80% av tapene på beite handler om ulykker, sykdom, fall og drukning.

Tilsyn som forebygging

Mye av den forebyggende aktiviteten til både SNO og politiet er bakt inn i deres dagligdagse virke og oppgavene de har. Merking og sporing av ulv gir en kontrolleffekt, selv om det ikke er dette som er primæroppgaven ute i

-
11. Min studie har kun sett på jakten i Sør-Norge, særlig innen og i tilslutning til ulvesonen. Jakt utført av reineiere faller derfor i stor grad utenfor denne studien.
 12. Blant de som var mest skeptiske til ulv i norsk natur fant man også en korrelasjon til negative holdninger til innvandring og klimaskepsis.
 13. Når det gjelder tap av sau på grunn av rovdyr så tar jerven og gaupe betydelig mer enn ulv. Jerven tok rundt 6100, gaupe 3400 mens ulven ble registrert med 1400 i 2020. Dette ut av bortimot to millioner sau. Det betyr ikke at enkeltbønder kan ha store tap av sau på grunn av ulveangrep. Det dør rundt 100 000 sau på utmarksbeite, rundt 20% av dette tas av rovdyr. www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/vilt/rovvilt/husdyr-tap/ Ulven er ikke sauens største fiende – Langlesing fra Innlandet (nrk.no)

feltet. Dette øker sannsynligheten for at jakt oppdages, den opplevde risikoen øker og det blir vanskeligere å begå lovbruddet.

»Sporing i forkant og gjennomføring av forvaltningsmerking vil i seg selv gi en betydelig oppsynseffekt, i tillegg til selve formålet med merkingen. Det er ressurskrevende aktivitet å gjennomføre forvaltningsmerking, og bare delvis vellykket vedr. å få merket ulvene, *men oppsynseffekten er sannsynligvis stor.*« (SNO rapport 2014 – utheving PL)

Flere av mine informanter nevner betydningen av å være ute i marka, bedrive oppsyn og være synlig: »Forebyggende å være ute, bli sett og bedrive sporvarslings.« (W i SNO) Tilstedeværelse har flere viktige aspekter. Et, som vi skal komme tilbake til under symbolsk aktivitet, er å bevisst bruke uniformerte biler og bli sett for å signalisere at de er tilstede og holder oppsyn. Det er en måte å si «vi ser deg». En effekt av dette kan være at jegerne ikke føler de kan gjøre som de vil og at lovbrudd tas på alvor.

Uforutsigbarhet ved oppsynene er derimot nærmest det motsatte av den spissede aktiviteten og sikter inn på å gi inntrykk av tilstedeværelse. Man vet aldri når oppsynsmennene er der. Dette er kontrollpraksis også kjent fra andre felter.¹⁴

»Vi kan gjennom vår aktivitet vise at vi er i området til uforutsigbare tidspunkt og steder og på den måte forebygge ulovlige handlinger og eventuelt gjennom oppsyn avdekke ulovlige handlinger som blir begått. Dersom det i aktuelle områder er personer som kan tenkes å gjennomføre ulovlige handlinger vedrørende store rovdyr, *vil de etter hvert vite at det er aktivitet fra oppsyn i området.*« (op.cit utheving PL)

Tilstedeværelsen søker å avdekke problematiske forhold, det kan sies å være en form for spaning. Ikke bare kartlegges dyr og spor, men også menneskelig aktivitet i områdene. Man blir kjent med folk som er ute og biler som ferdes på veiene, annen mistenkelig aktivitet kan også avdekkes. Det skjer at de nærmest snubler over illegal jakt. Noen ganger formelig koker det: »Ulvevalper på golfbanen på A. Det dukket opp »ettersøk« på rådyr i området samtidig, det vil si folk med våpen. Mye folk, rovviltkontakt i SNO opplevde til dels hissige stemning.« (Internrapport SNO)

I et annet tilfelle påtreffes jeger på truger: »Under oppfølging med sporing på Galventispa (med makker), hørte W og B et skudd, sannsynligvis rifleskudd. Litt senere på ettermiddagen ble en person på truger observert mens han fulgte et ulvespor. Denne personen ble oppmerksom på oss, snudde da og løp tilbake. Vi fikk ikke kontakt med vedkommende. Politiet ble varslet om mulig ulovlig jakt. Patruljer sjekket skogsveier i området på kvelden. S ble med politihelikopteret opp dagen etter. Også gjennomført videre sporing fra bakken påfølgende dag. Ingen konkrete funn.« (Internrapport SNO)

14. Tankene går eksempelvis til fengslets usynlige kontrollører i den panoptiske modell som Foucault beskrev, men er også brukt av politi, toll og en rekke andre kontrollører ved stikk-kontroller.

Det er interessant å merke seg at det hovedsakelig er SNO, ikke politiet, som fremhever betydningen av klassiske politimessige metoder som spaning og patruljering. De forebyggende effektene av tilstedeværelse, at de både kommer på forventede tider, som i jaktseasonen, men også uforutsett er en måte å gjøre det vanskeligere å utføre jakt, men som også gir et tydelig normativt signal om at *vi tar dette alvorlig*.

Symbolisk aktivitet og kontrollens dramaturgi

Både politiet og SNO understreker verdien av å synes og å gi inntrykk av at de er »over alt«. At de er uniformerte underbygger dette. En i SNO sa det slik: »Vi forebygger ved tilstedeværelse. At vi er ute i (uniformert) bil og kjører. Vi kan være i veien og vår aktivitet registreres (av jegerne).« Aktiv bruk av tjenestebilen, med SNO merker, understrekes som en del av synligheten: »I tillegg til kjøring i områdene, bør en større del av oppsynsaktiviteten legges ut i terrenget, og ved synlig hensetting av tjenestebilene og opphold i revirene gjennom kveld og natt. Vi bør aktivt utnytte muligheten for å få bedre effekt, ved også å legge inn oppsynsrunder i aktuelle verneområder.« (Intern rapport SNO 2014, utheving PL) Strategien er ikke helt uten risiko. Dekkene på en SNO bil ble skåret opp i et reviområde i 2017.¹⁵ Uniformering er en markering av hvem en representerer. Flere fra både SNO og politiet forteller hvordan det blir tyst i lokalbutikken når de stikker innom.

Flere i politiet nevner bevisst bruk av symbolisk aktivitet og dramaturgiske grep. En viktig side ved politiets og andre kontrollørers virksomhet er hvordan de fremtrer som representanter for staten. Finstad (2000) understreker betydningen av måten man ikler seg uniformen, effektene en bruker og de signaler dette sender til publikum. Manning (1997) påpeker at denne form for dramaturgi er særlig viktig når man skal håndtere situasjoner hvor det finnes sosiale motsetninger og åpne konflikter. »The police drama is a tense production, subjected to crisis, scandal, corruption and deviance because it is fundamentally a mechanism to deal with social contradictions, unresolved conflicts, and irresolvable interest.« (Manning 1997, s. 5) Jegere har ofte viltkamera montert ute langs veiene for å følge med. Det kjøres bevisst med uniformerte biler i disse områdene. »Jegerne følger med på hva som skjer, de har ofte viltkameraer. Så lenge det kommer en (tjeneste) bil så ser de det, det vet vi.« Det medfører at jegerne undres, hva skjer? Hva driver politiet med nå? Dette er en side ved patruljering, at man både utøver overvåking og tilsyn, men også markerer tilstedeværelse og at de følger med. Herbert (1996) påpeker at politiet utøver sin makt territorielt gjennom kontroll av geografiske områder. Eierskap til områdene er et spørsmål som stadig berøres på ulike vis. Skogeiere gir jegere som jakter ulv adgang til sine områder og nøkler til bommer. Jegere oppfatter områder som sine. Her bestemmer vi. Poli og

15. Folkeaksjonen ny rovdyrpolitikk som er svært kritisk til ulv gikk inn og betalte dekkene (Nasjonen 9/2 – 2017). Ellers er det interessant at SNO ansatte fremhever at forskere fra Evenstad og NINA behandles dårligere ute i terrenget enn dem selv.

SNO forsøker å påvirke disse maktforholdene ved tilstedeværelse og markering på ulikt vis. Samtidig forbindes politi og SNO i varierende grad med «myndighetene i Oslo». Dette skaper til tider sterke reaksjoner. Den illegale jaktens geografi, hvem som bestemmer ute i marka er et sentralt spørsmål i forståelsen av hva som foregår.¹⁶

Informasjon

»Fakta er ikke alltid velkommen.« (W ved SNO)

»Allmøter hvor politiet kommer for å informere, det er helt bortkastet, i verste fall kommer det en kar fra Oslo som ikke vet hvordan folk tenker her ute, eksempelvis fra Økokrim. Det har folk null respekt for og vil virke mot sin hensikt. Det er ikke der man skal starte. Er du god til å prate så får du kontakt.« (Polititjenestemann H)

For både SNO og politiet er informasjonsvirksomhet en del av deres oppgaver, om enn på ulike vis. Siden ulven er omstridt lokalt så er det som sitatene over illustrerer ingen enkel oppgave å bedrive informasjonsvirksomhet. Det er likevel forskjeller på om informasjonen gjelder praktiske forhold, regelverk eller mer generell informasjon om ulv og forvaltning. Det er stor forskjell på motivasjonen i en jegergruppe som har bedt om at det kommer en politimann for å forklare om våpenregler i forbindelse med jakt og et folkemøte om ulv i bygda. Sistnevnte er nærmest å be om sterke følelser og bråk, især om det kommer folk fra forskning eller forvaltning. Disse er nærmest per definisjon utdefinert. En pensjonert politimann uttrykte det slik: »Folk tror jo ikke på Wabakken¹⁷ eller andre viltforskere. De tror på det som passer dem.« En fra SNO uttrykte det slik: »De skal ikke komme inne fra kontorene i Oslo eller Evenstad¹⁸ og fortelle oss hvordan det er her hvor vi bor, det vet vi best selv.«

Det hersker en del oppfatninger om hva jegere har rett til å gjøre som ofte har lite med realitetene å gjøre, eksempelvis når det gjelder oppbevaring av våpen i bil. Verdien av kunnskap om regelverket, at man har klare regler, eksempelvis meldeplikt hvis en skulle skyte et rovdyr er stor. Denne type informasjon etterspørres av jegere og blir tatt vel imot. Både politiet og SNO understreker betydningen av saklig faktainformasjon om forhold som befolkningen er opptatt av og de mulighetene for dialog som ligger i dette. Særlig SNO har flere goder de kan lokke med, de kan hjelpe både bønder og jegere på ulike vis. Slike fakta er derfor velkommen. Det som i mindre grad er velkommen er generell informasjon om ulv og forvaltning. Stemningen på

16. Og som Kjetil Skogen sier flere steder, forvaltningen av ulven oppfattes som en trussel mot råderetten over utmarka.

17. Petter Wabakken er Norges mest kjente ulveforsker.

18. Evenstad ligger i Østerdalen og er blant de ledende forskningsmiljøene på rovdyr i Nordisk sammenheng. En av forskerne ved Evenstad påpeker at dette er et for enkelt syn. I hvilken grad forskning og lokalbefolkning snakker godt sammen henger sammen med om forskere er mye ute i terrenget med folk og tar konfliktene og diskusjonene der de oppstår. Mye handler om å bruke tid til å bli kjent og oppnå noen felles erfaringer.

folkemøter som tar opp slike spørsmål og hvor eksperter har en sentral rolle, kan bli ytterst amper (Skogen, Krangle og Figaro 2013).

Folkemøter kan også brukes på mer symbolsk vis, ved at lokalt politi eller SNO tar dialogen ansikt til ansikt. »Jeg pleide å møte opp i full uniform på folkemøter. For å være tydelig på hva som er lov og ikke lov. Folk kjente meg og jeg var ofte ute i media, brukte det aktivt, ble intervjuet og skrev selv saker.« Politimannen (M) understreket betydningen av å representere myndighetene og ikke ta side i konflikten lokalt. Han spilte bevisst på usikkerheten det skapte og lot seg på så vis ikke fange av hverken den ene eller andre siden. »Folk visste ikke riktig hvor de hadde meg. De kjente meg, men var usikre. Jeg avslutta alltid rapportene til Politidirektoratet med at *vi arbeider aktivt for trygghet i hverdagen*. Det fikk de med seg og så trodde de at jeg var mot ulv. Fordi ute på bygda opplevde de at ulven skapte utrygghet.«

Å balansere i rollen som politi i et konfliktfelt er ingen enkel sak. De må stå på god fot med lokalbefolkningen, men samtidig passe seg for å bli tatt til inntekt for en side. Slikt kan være problematisk når politiet lokalt opplever de samme konfliktlinjene som ellers i befolkningen. Flere av de eldre betjentene understreker derfor betydningen av nærhet, lokalkunnskap og at publikum kjenner politiet som sammensatte personer de har tillit til. En etterforsker uttrykte det slik: »Har du ikke lokalkunnskap så er du helt blank. Alle i politiet burde ha jobba ved små lensmannskontor. Her møter man folk i motgang og medgang. Er du der og lever med dem så kan du opparbeide tillit og respekt.« Uten tillit og respekt er det vanskelig å komme i dialog.

Informasjonskanalene går begge veier, men i tilfellet illegal ulvejakt er det lokale presset og de sterke meningene ofte til hinder for informasjonsutveksling. I så måte fungerer utvilsomt konkret informasjon om våpen, jaktregler, erstatning ved tap av dyr og lignende bedre enn mer generell eller vitenskapelig basert informasjon. Dialogen fungerer dessuten bedre ansikt til ansikt, enn i et samfunnshus. »Opp mot ulvejakt så understreker han betydningen av den forebyggende effekt ved å være ute og prate med jegere, de som har husdyr samt å bruke mye tid til å snakke med publikum. Ved å bli et kjent fjes så er det slik at de ringer og varsler. Det handler om å bygge tillitsforhold.« (Rovviltkontakt SNO) Kunnskap om regelverk antas å ha en forebyggende effekt i seg selv: »Jegere har meldeplikt ved felling av rovvilt. SNO sjekker om denne er overholdt riktig. Man skal melde fra med en gang, la vilt ligge med mer. *Man kan si at man her har et forebyggende regelverk, slik at jegere ikke skal ta loven i egne hender, eller gjøre dette på galt vis.*« (W i SNO)

Situasjonell og rutineaktivitets perspektiv

Felson (1998) er blant de mest sentrale kriminologene innen rutineaktivitetsperspektivet. Lovbrudd handler primært om fristelser uten kontroll skal en tro Felson. De aller fleste bryter lover om muligheten byr seg og kontrollen er fraværende. Forebygging i et slikt perspektiv bør derfor rette seg mot å

reducere fristelsene, noe som kan gjøres på flere vis, samt å øke *ulike former for kontroll* som setter grenser for mulighetene til å begå handlingen.

Mye av den forebyggende aktiviteten både politi og SNO har gjort vil passe godt inn i et slikt perspektiv. Det handler ofte om å redusere muligheter og å utøve spisset kontroll. Aktiviteten med økt tilstedeværelse i problematiske områder, særlig ved etablerte revir, vil redusere fristelsen til å jakte. Det samme ved at man er tilstede til *tider* man vet at det er aktivitet i disse områdene, særlig ved sporsnø og i elgjakta. Ved å følge opp spesielt genetisk viktige individer tett så økes kontrollen, noe som gjør det mer risikabelt å skyte disse individene. Det samme skjer ved merking av individer.

Nurse (2015 s. 133) viser til Clarke og Eck som fremhever fem hovedelementer ved den situasjonelle forebyggingen. Det er:

1. gjøre det vanskeligere å begå lovbrudd
2. øke risikoen ved å begå lovbrudd
3. redusere utbyttet
4. redusere fremprovosering av lovbrudd
5. fjerne unnskyldninger for å begå lovbrudd

Ovenfor har vi sett at særlig SNO har arbeidet med å gjøre det vanskeligere og å øke risikoen ved tilstedeværelse. Man har også signalisert tydelig at slike lovbrudd tas alvorlig. SNO bedriver forebygging ved at de aktivt er ute og holder på med tilsynsarbeid, ved at de *spaner og kartlegger rovdyrene*.

Man kan også rette oppmerksomheten mot kjente »problem-jegere«. I en del tilfeller så finnes det jegere som tidligere er dømt for ulike lovbrudd i forbindelse med jakt. Verken SNO eller politiet hevder de følger systematisk opp personer som er aktive på nettet og i andre fora med sterke meninger, men som flere sa så følger man med på hva som skjer og mange er ikke redde for å uttrykke seg i klartekst angående illegal jakt.¹⁹

Mye gjøres og kan forbedres når det gjelder spisset kontroll mot den illegale jakten. Fraværet av dommer i denne type saker har nok fungert negativt og skapt et inntrykk av at man ikke kan dømmes for den type forhold. Mange hevder at dommen i Elverumsaken (Larsson 2020) og andre straffesaker har hatt betydelig preventiv effekt. Om ikke annet viser det at man *kan* dømmes og at det *kan* svi. Ressurser til etterforskning kan være vel anvendte midler. Det er neppe uviktig at det signaliseres at politi og rettsvesen tar slik aktivitet på alvor. Oppfatningen at det knapt er et lovbrudd og at det ikke kan sanksjoneres er normativt problematisk. En bør nok likevel være noe begrenset i sin tro på straffens virkning. I mange tilfeller svir det nok minst like mye om det benyttes andre sanksjoner. Noe av det verste en jeger kan oppleve er at

19. Ofte hevdes det at de som skryter mest ikke er de mest aktive. Men man har eksempler på at jegere har lagt ut skrytbilder og videoer de selv har tatt opp. Noe som i en del miljøer nok gir en form for status. Så forholdet er nok mer sammensatt.

de mister retten til å jakte, bære våpen eller bruke hund. Her er det muligheter for smidig sanksjonering, noen av disse reaksjonene kan SNO selv ilegge.

Forebygging kan skje ved å redusere utbyttet av handlingen. Men hva er utbyttet ved illegal ulvejakt, hva er det som gjør at noen bruker tid og krefter på slik aktivitet? Lite tyder på at det finnes kortsiktige økonomiske motiver. Noen skogseiere argumenterer med at ulven skremmer bort viltet og ødelegger jakta. Slikt kan koste ved at jegere blir mindre interessert i å jakte i dette terrenget. Likevel synes ikke økonomiske aspekter å være de mest sentrale for jegerne. I litteratur om illegal jakt (poaching), eksempelvis fra Afrika, understrekes ofte at jakten springer ut av fattigdom, arbeidsledighet og sosiale forhold som en sentral faktor. Slike forhold synes av mindre betydning for den illegale ulvejakten i Norden.²⁰

Blant de momentene som kan trekke er spenningen ved ulovelig jakt. Jakt på ulv og bjørn er krevende og mange jegere verdsetter jakt på rovdyr. For noen kan lovbruddet i seg selv virke fremprovoserende, ved å øke spenningen, men også ved at handlingen på så vis kan fremstilles som en form for motstand mot sentrale myndigheter og forvaltningen (Essen 2016, Skogen 2016). Handlingen kan utvilsomt ha flere av disse elementene i seg. Likevel kan mye tyde på at illegal jakt på ulv kan forstås som noe som i deler av jegerkorpset og ellers gir sosial status. En politikilde sa det slik: »Ulvejakt er krevende, gir status. Bjørn er best. En god ulvejeger er en riktig god jeger, da betyr skalpen status i gruppa.« Det gir status fordi det viser kompetanse og mestring som jeger, men også som en markering utad. Flere forhold peker i den retning. Bilder og annet materiell som kan dokumentere jakten spres blant annet på nettet.²¹ Det skrytes åpenlyst, noe som senere bortforklares som »spøk« og en form for jegerhumor. Noen samler på ulike former for trofeer, det kan være tenner, pels, deler av dyret eller hele dyr som stoppes ut.²² I forbindelse med Elverumsaken kom dette tydelig frem i avlyttingsmaterialet hvor hovedmannen var godt kjent som en dyktig jeger, som åpenlyst skrøt av antall skutte ulv. Han var »borgermester i skogen« og hevet over smålige hensyn i loven (14-168673MED-SOST).

Mye av den illegale jakten forstås kanskje best som en form for sosial aktivitet, hvor jakten som gruppeaktivitet på godt og ondt binder sammen.

20. Det er flere forhold som vedrører økonomi i forbindelse med ulvejakten, som også nevnes her, men noe av det mest bemerkelsesverdige synes heller å være hvordan noen av de rikeste skogseierne i landsdelen synes å gå hånd i hånd med jegere som ofte har en helt annen økonomisk og politisk bakgrunn, som påpekt av Skogen (2016). Det samme kan en se også i Sverige hvor en av Sveriges rikeste menn, Karl Hedin fremstår som en folkets helt i kampen mot ulven.
21. Det legges ut både lukkede og åpne fora som på Youtube. Dokumentasjon av egne lovbrudd på nettet er ikke uvanlig og er noe en har sett i flere type saker (Sandberg og Ugelvik 2017). Det kan forstås på flere vis, blant annet som en del av en Snapshot kultur hvor man viser frem det ekstraordinære for å motta likes og oppmuntring fra andre.
22. Se note 12.

Jegere kan ha jaktet sammen siden ungdommen, de kan være bestevenner som omgås sosialt og det er ikke uvanlig at de er slektninger. Jakten er viktig for manges identitet, det er ikke uvanlig å høre at folk lever for jakten. Dette ser man i flere av straffesakene. Jegerne er gamle venner, i en del tilfeller i nær slekt. Dette medfører også et sosialt press, som ikke alle finner like enkelt å leve med når det er snakk om illegal jakt. Det at en samarbeider om noe som er ulovlig kan øke følelsen av å være med på motstandsarbeid, noe spennende som gir en sterkere følelse av fellesskap.²³ Deler av jaktkulturen som en ser i mitt materiale er preget av en tradisjonell form for maskulinitet. Mannlige verdier ligger i bunnen. Det er ingen kvinner i materialet. Normativt ligger mye av denne jaktkulturen tett opp mot arbeiderklasseverdier, som Borgen og Skogen (2021) viser. Fysisk mestring, kunsten å jakte, håndtere GPS utrustning, våpen og hunder samt hva Borgen og Skogen (2021) kaller et *produktivistisk* forhold til naturen er sentrale. Illegal jakt kan knytte slike grupper enda tettere sammen, men den kan også splitte.²⁴ En del føler de har blitt dratt inn i noe de ikke ønsker. De tette båndene er med på å styrke følelsen av oss / dem og kontrollere at det holdes tyst rundt aktiviteten innen en større eller mindre gruppe. De samme mekanismer som man finner innen annen kriminell gruppeaktivitet (Larsson 2018). Sutherland (1949) påpekte at kriminell aktivitet er lært i tette grupper, sammen med de en omgås og kjenner. Der lærer man ikke bare hvordan en skal utføre lovbruddene, men også holdninger og måter å se tingene på (normer) som gjør at man kan fremstille handlingene som »riktige« og leve med god samvittighet. Mye tyder på at Sutherlands læringsteori har en del for seg også ved illegal jakt. Eldre og mer erfarne jegere er oftest de mest sentrale i lagene. Måten jakten omtales på, språket som brukes, gjør den dagligdags og normal.²⁵ Egen aktivitet fremstilles på positivt vis, mens myndighetenes beskrives som urealistiske og drevet av manglende kunnskap og forståelse.

Å redusere utbyttet i et slikt perspektiv kan være å gå etter statussymboler og å slå hull på de forhold som gir status innad i miljøene. En måte som benyttes er å følge opp trofeer. Vi har et regelverk som gjør det ulovlig å besitte deler av dyr som er fredet / vernet. Å inneha deler av fredede dyr / vevsprøver er ulovlig i følge viltloven § 48a.²⁶ Det regnes som grovt heleri og folk har blitt

23. Poenget har blitt påpekt både i studier av organisert kriminalitet og terror (Larsson 2018).

24. En kjenner eksempler på skillsmisser hvor jakten er ødeleggende og hvor også informasjon om illegal jakt kommer frem (Larsson 2020).

25. Både i Elverumsaken og Norrbottenshärvan har man store avlyttingsdata hvor man klart hører hvordan språkbruken og ordvalg medfører at jakten fremstilles i positive vendinger, selv der hvor dyr opplagt plages og stresses. Man skyter ikke, men sender »en tæve«, man dreper ikke dyr, men tar ut. Ulven omtales med en rekke betegnelser, som eksempelvis grå. Når hunder går løs på innesperrede dyr, så får de »leke seg«.

26. Ulvemotstander dømt til fengsel – VG; Sentral ulvemotstander og vevsprøver – NRK Dokumentar

dømt for det. Politi og SNO har også fulgt opp og aksjonert mot taxidermister for å kontrollere at ikke ulovlig felte dyr prepareres. Bevismessig er det ofte vanskelig å fastslå når dyrene ble felt og andre forhold som avgjør lovligheten ved å inneha og preparere dyr.²⁷

Viktigst er det nok likevel å forsøke å påvirke normene blant jegere på feltet. Jegere flest er mot illegal jakt på ulv og andre rovdyr (Krange og Skogen 2020). Jegere flest tar sterkt avstand også fra jakt som skader dyr eller på andre måter har preg av dyremishandling. Det er dokumentert at den illegale jakten medfører at dyr skadeskyles eller på andre vis behandles på måter som stresser og plager dyrene i større grad enn vanlig jakt (Larsson 2020). Illegal jakt truer også forvaltningen av ulvestammen ved at feil individer skytes, noe som forsterker problemene med innavl. Norske jegere er i stor grad organiserte, særlig i Norges Jeger- og Fiske Forbund som er det største (NJFF). Foreningen har tydelig uttrykt at man ikke skal bryte loven, men har i mindre grad sanksjonert de som bryter loven. En politimann påpekte dette og etterlyste klarere reaksjoner fra NJFF. »Hvorfor går ikke NJFF ut og sier i fra og ekskluderer de som bryter loven?«

Den illegale ulvejakten har skjedd i en situasjon hvor jegerne oftest har fått støtte lokalt. Lokal media og politikere har presentert dem som offer (Lenth et al. 2017). Blant jegerne de har omgås de stort sett møtt positive reaksjoner, i tilfeller har de fått økt status som jegere. For å forebygge illegal jakt er det viktig at den møtes med negative reaksjoner. Det er viktig å slå hull på de nøytraliseringsteknikker som finnes, at det er myndighetene som er skurken og at jakten er et forsvar mot overgrep.

Å forandre disse normene i deler av lokalbefolkningen og blant de som jakter illegalt er ikke enkelt. Det er vanskelig om ikke jegerne selv rydder opp. I en slik prosess må jegerens organisasjoner stå sentralt. Dette kan skje på ulike vis. En mulighet er at jegerforbundene og jegerne i større grad involveres i rovdyrforvaltningen (BRÅ 2007). At deres kompetanse verdsettes og brukes til vern er en mulighet. Problemet er å påvirke de som har mest negativ innstilling. Noen mulige måter å få til dette på skal drøftes nedenfor.

Et problem en støter på når en skal påvirke disse holdningene er at det normative fundamentet er noe utydelig, at det sendes doble signaler fra sentrale myndigheter og at problematikken ikke har noen enkel svart/hvit løsning (Sollund 2017). Den norske ulvesonen er en konstruksjon mange oppfatter som urettferdig og noe tilfeldig. I ulvesonen føles det at de må bære »byrden« av å ha ulven. Det er samtidig områder som har mistet arbeidsplasser, postkontorer, skoler og som føler seg mer og mer satt utenfor. Den normative tvetydigheten forsterkes av at det stadig gis fellingstillatelser og at det i noen områder åpnes for jakt, mens det i andre slås ned på. Det finnes flere uønskede arter i norsk natur som mårhund og villsvin. De defineres som skadelig og skytes. Flere ønsker ulven på samme liste. Det er kan tidvis virke som både

27. Det kan eksempelvis hevdes at dyrene er felt for lenge siden eller steder hvor det er lov. Det kreves ofte DNA og avanserte analyser i tilfelle tvil.

politi og rettsvesen er delt i synet på hvor alvorlig illegal jakt er. Innen politiet er oppfatningene delte og man finner ulvemotstand (Larsson 2020). Få felle dommer og milde straffer har blitt tolket som et tegn på en slags aksept, i alle fall på at det ikke har høy prioritet (BRÅ 2007). Nødvergeproblematikken kan også by på utfordringer, når regelverket der kan være vanskelig å forstå i praksis. På toppen av dette kommer manglende anerkjennelse av forvaltningen av ulv i deler av befolkningen. Det var skuddpremie på ulv som først ble fredet i 1973. Den var definert som uønsket i norsk natur. Den tradisjonelle oppfatningen om menneskets rett til å nyttiggjøre seg naturen og å høste av den definerte ulven som et skadedyr. Deler av befolkningen er vokst opp med et syn på naturen hvor deres reaksjon på ulvespørsmålet rett og slett er »hva skal vi med ulv egentlig?« (Krange 2018)

Flere tilnærminger har vært forsøkt for å søke å påvirke normene. En av dem er i større grad å åpne for lisensjakt på ulv. Tanken bak har primært vært å søke å dempe konfliktene, og å gi jegerne et gode. Ved å lokke med lisensjakt, om bestanden er stor nok, så har myndighetene forsøkt å appellere til jegerens egeninteresse for å bekjempe den illegale jakten. Om dette fungerer forebyggende og demper den illegale jakten er omstridt (Hansen et al 2021, Suutarinen og Kojola 2018). Det er flere problematiske sider ved tilnærmingen. En av dem er spørsmålet hva som er en akseptabel mengde ulv? Det gis ikke noe enkelt svar på det, for noen er svaret null, mens andre kan hevde at man bør ha en betydelig populasjon. For noen vil ulven aldri beskattes hardt nok. Et annet spørsmål er om lisensjakten demper den illegale jakten eller om denne forsetter uansett. Det har blitt hevdet at dommen fra 2016 i Elverumsaken har påvirket den illegale jakten. Det finnes neppe forskningsmessig grunnlag for dette, men veksten i ulvestammen sammen med at dommen ga et klart signal om at illegal jakt kan straffes bør en anta har hatt en viss påvirkning.

Informasjon kan påvirke holdninger. Regelverket setter grenser som ikke alltid er like enkle å ha full oversikt over. Det er viktig å ha kunnskap om disse. Informasjon med hensikt å snu eller påvirke negative holdninger er derimot vanskelig i praksis. Holdningene til ulv er polariserte. Sosiale medier har forverret situasjonen. Det finnes en rekke sider, blant annet på Facebook, som er sterke normsendere.²⁸ Debattene der har ofte høy temperatur. Avslutningsvis skal vi ta opp alternative måter å håndtere konflikten. Et av disse er dialog i lokalsamfunnene for å bedre forståelsen for ulike synsett.

Ulvedrap og grunnleggende konflikter

»Talar vi om illegal jakt på rovdjur kan det nærmast oppfattas som att vi lever vi ett laglöst land.« (BRÅ 2007, s. 170)

28. Talende navn som Nullvisjon og Rovdyr.org, men også på motsatt side i konflikten som Bygdefolk for rovdjur og Foreningen våre rovdjur.

Rovdyrpolitikken synes preget av konflikt. Illegal jakt er et eksempel på at deler av befolkningen har en annen oppfatning av rett og galt enn hva lovens bokstav slår fast. Lignende motsetninger finnes når det gjelder eksempelvis skattelovene, regelverk opp mot alkohol og tobakksomsetning og beskatning, deler av veitrafikklovgivingen og ulike miljølover. I juridisk språk snakker vi her om såkalte *mala prohibita*. Det vil si lovbrudd som ikke hviler på allment delte oppfatninger av rett og galt, men snarere på hva som ut fra politiske hensyn og regulering er kriminalisert (Schlegel 1990). I ulveforvaltningen er motsetningene satt på spissen. Det kan synes vanskelig å oppnå enighet eller forståelse mellom ytterpunktene. Det er muligens likevel ikke ulven som er hovedproblemet. Skogen uttrykker det godt:

»Ulven hadde uflaks som dumpet oppi samfunnsmessige endringsprosesser som allerede var i full utfoldelse, som har med både styrkeforholdet mellom sosiale klasser og mellom by og land å gjøre, og der råderett over utmarksressurser, inkludert ville dyr, har blitt et sentralt tema.« (Skogen 2016).

Ulvekonflikten handler om mer enn ulv. Men ulven har for mange blitt et symbol på mye av det som er galt. Mange føler at livet på bygdene er truet. Dette betyr selvsagt ikke at ulven ikke kan forårsake betydelig skade, eller påvirker jakta og bruken av hund. Motstanden mot rovdyr rundt om i verden har visse fellestrekk. Dyrene blir en katalysator. I kriminologisk språk kan en si at de blir *den andre*. Den som står utenfor, som tillegges negative egenskaper, avvikerer (Young 1999). Ulven oppfattes sammen med immigranter, elbiler og vindmøller som truende, noe som »dyttes på« bygdene. Krange og Skogen (2020) har vist at det er et sammenfall mellom de som uttrykker størst ulvemotstand, negative holdninger til immigrasjon og som støtter klimaskepsis. Det er interessant å merke seg språkbruken blant motstanderne, den indikerer at ulven er en trussel utenfra. Den hører ikke hjemme her, er satt ut, en drapsmaskin, genetisk sett »ikke en skikkelig ulv« og den truer grunnleggende verdier og livsstil. Mye av den samme retorikken brukes om innvandring og kriminaliseringen av denne (Franko 2020). De kommer utenfra, truer vår livsstil og kultur. Hva skal vi med dem her? Det er riktig at de fleste liker ulv og synes det er et flott dyr, men ikke i norsk natur og ikke i mitt nabolag. Ulvemotstandere oppfatter ikke norsk natur som villmark, men som utmark.²⁹ Siden ulven antas å være et vilt dyr så skal den holde seg i villmarken (Skogen, Krange og Figari 2013).

Motstandere mot ulv vil ofte hevde et syn som har dominert naturforvaltningen til nylig, hvor mennesket står i sentrum og naturen skal høstes.³⁰ Ulven oppfattes utelukkende som skadelig. De spør; hva skal vi med ulven? »Varför ska vi ha varg överhuvud taget, när den bara gör skada?«.³¹ Et perspektiv

29. Noe som jo langt på vei er rett.

30. Hva skal vi med ulv egentlig? (forskning.no)

31. Karl Hedin i Dagens Nyheter 18/10 - 2020. Därför hyllas jaktbrottsåtalade Karl Hedin av vargmotståndare - DN.SE

hvor naturen forstås ut fra sin nytte for mennesket kalles antroposentrisme (Krange 2018). Det andre synet representeres ved at naturen har egenverdi og omtales som økosentrisme. Naturen er ikke til for oss, vi er snarere en del av den. Gleden ved å oppleve en natur med stort mangfold, dyr og arter oppfattes som en verdi i seg selv og forstås i en kontekst hvor menneskets rolle er å være en del av noe større.³²

Representanter for de to ytterpunktene har lett for å fremstille motparten på en ensidig måte. For ulvemotstanderne består »de andre« av byfolk, byråkrater som ikke vet hvordan det er ute på landsbygden og som har et helt urealistisk bilde av forholdene og ulven. Politi som etterforsker ulvesaker kan fremstilles som ekstreme som forfølger uskyldige jegere (Hedin og Törnvall 2015, Lenth et al. 2017). Ressurser burde vært brukt på »ordentlig kriminalitet«, ikke å forfølge godtfolk. På den annen side presenteres ofte ulvemotstanderne som bygdetullinger, aggressive og dominerende. Det er ikke uvanlig at politi og rettsvesen kritiseres også fra denne siden, for at de ikke tar sakene alvorlig, ikke gjør nok eller at de tar motstandernes side.

Mistenksomheten retter seg ikke bare mot rettssystemets og myndighetenes representanter, men også forskning på feltet. Konflikten handler også om klasse og motstand mot dominansen fra middelklassen, byråkratene og forskerne sier Krange og Skogen (2007). Dette reflekteres i utsagnene om at folk ikke vil høre på Wabakken eller Økokrim som fremstår som sentrale myndigheter fra Oslo. Troen på at ulven er utsatt, plassert i skogen av myndighetene – Gro Harlem Brundtland og Thorbjørn Berntsen nevnes – fløyet inn med helikopter eller kjørt inn med biler fra ulike dyreparker lever trass dokumentasjon som viser at ulven kom for egen maskin. Det er få forskningsfelt hvor forskningen og forskerne har blitt mer betvilt og nedsnakket (Flagstad, Odden, Linnell og Støen 2018).³³ Noe av motstanden handler, som Krange og Skogen (2019) påpeker, om at deler av jegerne og befolkningen føler at deres kunnskap blir ignorert og lite verdsatt. Det er de som er ute i naturen og vet hvor skoen trykker, ikke byråkrater i Oslo eller forskere. De føler at de ikke blir lyttet til og at deres kompetanse blir verdsatt.

Kan det megles når virkelighetsoppfatningene er så ulike? Undersøkelser viser at det selv i områder hvor konflikt råder så har et mindretall av befolkningen ekstreme synspunkter (Krange og Skogen 2019). Et flertall, selv i ulvesonen, ønsker ulv i norsk natur, spørsmålet er mer hvor mange og hvor. Problemet er at ytterliggående ofte dominerer og fremstiller seg som talspersoner for »alle« jegere, bosatte i ulvesonen eller vernere. Det har vært

32. »Økosentrisme er en etikk, en filosofi eller et perspektiv på natur som gir alle levende organismer og deres tilhørende naturmiljø en selvstendig ideoende verdi, en egenverdi som er uavhengig av betydning eller nytten vi mennesker måtte mene at de har for oss.« (Krange 2018)

33. Ulveforskningen har nå vært gjennomgått av eksterne eksperter en rekke ganger hver gang med samme resultat en positiv vurdering. At forskning gjennomgås utenfra er bra, men man synes i liten grad å lytte til utfallet av disse granskningene. Det er særlig den genetiske forskningen som har vært hard å svelge for en del.

forsøk på å etablere forum for dialog og »fredsmeglingsopplegg«, blant annet folkemøter i Trysil og på Skogbruksmuseet på Elverum.³⁴ Om slike opplegg kan dempe konfliktene lokalt gjenstår å se. Vi har ikke forskning som kan vise hva utfallet av dette er. Problemet er å skape dialog, få med de saken gjelder. Ofte dominerer en side, og mange trekker seg. Kanskje kunne man bygge på erfaringer fra meglinger, eksempelvis i konfliktråd, følelsene er så sterke at det ofte kunne trenge (Kränge, Skogen og Figaro 2013). Kan man megle krigssoner så burde man også kunne få det til i ulvekonflikten.

Veier som ikke er prøvd

»I stället krävs mer genomgripande åtgärder som påverkar attityder och värderingar.« (BRÅ 2007 s. 169)

Mye av den forebyggende aktiviteten mot illegal ulvejakt utføres i dag av SNO. Det skjer i forlengelse av deres oppgaver med tilsyn, en del av det er rettet inn mot steder og tider som er identifisert som problematiske. Mange av tiltakene er situasjonelle forebyggende opplegg med siktemål å redusere muligheten for jakt, øke risiko og kontroll og å begrense utbyttet. Deler av informasjonsaktiviteten handler om å redusere mulighetene for å legitimere eller unnskylde lovbrudd. Det bør ikke herske tvil om lovverket og grensene for lovelig aktivitet.

Å påvirke holdninger som støtter illegal jakt er ikke enkelt, men noen forsøk har blitt gjort. Holdningskampanjer og generelle opplegg er tiltak som sjelden fungerer godt forebyggende (Sherman et. al. 1998, Newburn 2013). Det er en vei som alene sjelden fører frem. At de som bedriver illegal jakt føler støtte for sine handlinger og hevder de har rett til å utøve lovbrudd ser en i forbindelse med straffesakene ført i Norge og Sverige. Politi og myndigheter har møtt betydelig kritikk, særlig i lokalpressen og ofte fra lokalpolitikere som har uttrykt støtte for de tiltalte. Dette skjedde i forbindelse med Elverum-saken, i Sverige har saken mot Karl Hedin³⁵ og Norrbottenshärvan (Larsson 2020) pisket opp sterke følelser, tidvis rene trusler, rettet mot påtalejurister og politietterforskere. På den annen side ble de tiltalte fremstilt som offer for forfølgelse og undertrykking av meninger.³⁶ Lignende reaksjoner i andre straffesaker ville utvilsomt vakt betydelig oppmerksomhet.

Finnes det muligheter som i liten grad har blitt prøvd?

Fra politiets side settes det av ubetydelige midler til miljøkriminalitet lokalt. Mer ressurser på feltet vil ikke skade. Politiet ville nok vunnet på å arbeide mer strategisk forebyggende på feltet, men slikt er vanskelig når det knapt finnes lokale politifolk lenger. Det bør utarbeides konkrete analyser sammen med andre som SNO, men også kommunene lokalt.

34. Ulv skaper store konflikter nå lærer ungdom metoder Nansen fredssenter bruker i krigssoner – NRK Innlandet – Lokale nyheter, TV og radio

35. Hedin ble frifunnet i Tingretten, men saken ble anket våren 2021.

36. Anklaget for å ha skutt ulv: Karl Hedin har mistet tilliten til den svenske staten – ROVDYR.ORG

Lokalbefolkning, jegerne og jegerorganisasjonene må med i arbeidet. De mest problematiske forholdene lokalt må kartlegges for siden å forsøke å gjøre noe med dem. Det er ikke mulig å forebygge illegal ulvejakt uten at de ulike parter føler et eierskap til saken og deltar i prosessen. Lokalbefolkningen må engasjeres. De må høres og ses og ta del i arbeidet. Uten deres medvirkning vil lite skje. Det er trass alt jegerne, skogeierne, bønder, lokalbefolkningen og kommunene som »eier« problemet. Ulvekonflikten, vanskelig som den er, kan kanskje være en ressurs og noe som kan brukes til noe godt? Når mye av hovedproblemet synes å ligge i motsetningene mellom klasser, by og land, fraflytting og tømning av ressurser lokalt. Så kanskje man kan samles rundt denne konflikten? Nils Christie (1977) håpet at konfliktene skulle tilføres tilbake til folket og fungere som en måte å løfte og drøfte sentrale spørsmål av betydning for alle. Han hevdet konfliktene var stjålet av de profesjonelle, av jurister, rettsvesen og myndigheter sentralt. Kanskje er det slik, men ønsker man denne konflikten lokalt? Konflikten handler langt på vei om mer grunnleggende samfunnsmessige forhold, som kanskje i liten grad kan løses lokalt. Om ulvekonflikten og illegal ulvejakt skal bli en fruktbar konflikt må den løftes opp på et samfunnsmessig nivå og behandles som en del av grunnleggende strukturelle, politiske og økonomiske problemer.

Kontaktoplysninger

Paul Larsson: paular@phs.no

Litteratur

- Borgen, O. Å. & K. Skogen (2021). »Gutta på jakt.« I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (Kap. 8, s. 173-203). Cappelen Damm Akademisk. Oslo.
<https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch8>
- BRÅ (2005). *Illegal jakt på rovdjur* En förstudie. Av Johan Forsberg och Lars Korsell, Publikasjon, Stockholm. [Microsoft Word – 1Grovajakt slutred.doc \(bra.se\)](#)
- BRÅ (2007). *Illegal jakt på stora rovdjur. Konflikt i laglöst land?* Rapport 2007:22, Stockholm.
- Christie, N. (1977). *Konflikt som eiendom, Lov og rett.*
- Clarke, R. V. (1995). »Situational Crime Prevention«, i Crime and Justice Vol. 19, *Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention*, pp. 91-150. Chicago.
- Donnermeyer, Joseph F. (2016). *The Routledge International Handbook of Rural Criminology*. Routledge, London.
- von Essen, E. (2016). *In the gap between legality and legitimacy. Illegal hunting in Sweden as a crime of dissent*, Doctoral thesis, SLU, Uppsala.
- Felson, M. (1998). *Crime and Everyday Life*. 2nd ed. Pine Forge Press, Thousand Oaks.
- Finstad, Liv (2000). *Politiblikket*, Pax, Oslo.
- Flagstad Ø, J. Odden, Linnell J. og O-G. Støen (2018). *Når forskere ignorerer forskning*, [Forskning.no](#) [Når forskere ignorerer forskning](#)
- Franko, K. (2020). *The Crimigrant Other. Migration and Penal Power*, Routledge. Oxon.
- Hansen, Hans Petter et al. (2021). *Tiltag mod ulovlig æfterstræbelse af ulv*. DCE, Aarhus Universitet.
- Hedin, K. og B. Törnvall (2015). *De jagade Jägarna*, Eget forlag.
- Herbert, S. (1996). *Policing Space. Territoriality and the Los Angeles Police Department*,

- University of Minnesota Press.
- Krange, O. og K. Skogen (2007). *Kodebok for den intellektuelle middelklassen*, Nytt Norsk Tidsskrift 2007 (3): 227- 242
- Krange, O. (2018). *Hva skal vi med ulv egentlig?* Blogg. Forskning.no. [Hva skal vi med ulv egentlig? \(forskning.no\)](https://forskning.no/hva-skal-vi-med-ulv-egentlig/)
- Krange, O. og K. Skogen (2019). *Ulovlig jakt på store rovdyr. Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere*. Rapport nr. 1663 NINA. NINA Brage: [Ulovlig jakt på store rovdyr. Holdninger i befolkningen, lokalsamfunn og blant jegere.](https://brage.nina.no/handle/11250/244222)
- Krange, O. og K. Skogen (2020). *Loven øst for Glomma. Om støtte til ulovlig jakt som uttrykk for politisk motstand*. Norsk Sosiologisk tidsskrift nr. 03. [Loven øst for Glomma – Nr 03 – 2020 – Norsk sosiologisk tidsskrift – Idunn](https://www.sosio.no/loven-ost-for-glomma/)
- Larsson, Paul (2018). *Organisert kriminalitet*, Pax, Oslo.
- Larsson, Paul (2020). *Etterforskning av illegal ulvejakt*, Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab, 2, 2020. s. 122-140.
- Lenth, L. Bøckman, P. og M. Tønnessen (2017). *Ulvetider. Rovdyret som splitter Norge*, Vega forlag, Oslo.
- Manning, Peter K. (1997). *Police Work. The Social Organization of Policing*, Sec. ed. Waveland Press, Long Grove.
- Mawby, Rob. T. og Richard Yarwood (2011). *Rural Policing and Policing the Rural. A Constable Countryside?* Routledge, London.
- Newburn, T. (2013). *Criminology*, 2nd ed. Routledge.
- Nurse, A. (2015). *Policing Wildlife. Perspectives on the Enforcement of Wildlife Regulation*, Palgrave Studies in Green Criminology.
- Sandberg, S. & Ugelvik, T. (2017). »Why do offenders tape their crimes? Crime and punishment in the age of the selfie.« *British Journal of Criminology*, 57(5), 1023- 1040. <https://doi.org/10.1093/bjc/azw056>
- Schlegel, K. (1990). *Just Desert for Corporate Criminals*, North Eastern University Press, Boston.
- Sherman, L. W., D Gottfredson, D. L. MacKenzie, J. Eck, P. Reuter og S. D. Bushway (1998). *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*, National Institute of Justice, Research in Brief.
- Skogen, K, Krange, O. og H. Fiagri (2013). *Ulvekonflikter. En sosiologisk studie*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Skogen, K (2016). *Kronikk om den siste ulvejakta. Det er ikke sauene som driver ulvemotstanden*, Aftenposten, 22. des. 2016. [Kronikk om den siste ulvejakta: Det er ikke sauene som driver ulvemotstanden | Ketil Skogen \(aftenposten.no\)](https://www.aftenposten.no/kronikk/2016/12/22/kronikk-om-den-siste-ulvejakta)
- Sollund, Ragnhild (2017b). *Perceptions and law enforcement of illegal and legal wolf killing in Norway: organized crime or folk crime?* Palgrave Communications 3. <https://doi.org/10.1057/palcomms.2017.59>. <https://www.nature.com/articles/palcomms201759>
- St. meld. 21 (2015-2016) *Ulv i norsk natur – Bestandsmål for ulv og ulvesone*. [Meld. St. 21 \(2015-2016\) – regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/dokument/stmeldinger/stmeld21-2015-2016)
- Sutherland, E. (1949). *White collar crime*. Connecticut: Greenwood Press.
- Suutarinen, J. & Kojola, I. (2018). *One way or another: predictors of wolf poaching in a legally harvested wolf population*. in; *Animal Conservation*.
- Toverud, L.I. (2011). *Ulver i mosen, Illegal utsetting av ulv i Norge og Sverige*. Utgitt på eget forlag.
- Vestad, M. V. S. (2021). *Konfliktens anatomi. Hyttforbudet i et ruralkriminologisk perspektiv*, Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Masteroppgave kriminologi. Oslo.
- Young, J. (1999). *The Exclusive Society, Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*. Sage. London.

Dommer, nettet og media:

(14-168673MED-SOST) Sør-Østerdal Tingrett 20.04.2015.

HR-2016-01857-A, (sak nr. 2016/779)

Så blev Bergslagens Kamprad vargjägarnas hjälte Därför hyllas jaktbrottsåtalade Karl Hedin av vargmotståndare – DN.SE (2020)

SNO-representant fikk dekkene skåret opp – nå betaler ulvemotstandere for nye dekk – Nationen

Anklaget for å ha skutt ulv: Karl Hedin har mistet tilliten til den svenske staten – ROVDYR.ORG

Ulv skaper store konflikter nå lærer ungdom metoder Nansen fredssenter bruker i krigssoner – NRK Innlandet – Lokale nyheter, TV og radio

Ulvemotstander dømt til fengsel – VG; Sentral ulvemotstander og vevsprøver – NRK Dokumentar

www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/vilt/rovvilt/husdyr-tap/

Ulven er ikke sauens største fiende – Langlesing fra Innlandet (nrk.no)